

AJUTOARELE PRIMITE DIN STRĂINĂTATE DE CULTELE DIN REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA ÎN ANII '70–'80

DENISA FLORENTINA BUDEANCĂ*

ABSTRACT

AID RECEIVED FROM THE WEST BY CULTS IN THE SOCIALIST REPUBLIC OF ROMANIA IN THE 1970S AND 1980S

In the '70s and '80s, churches and charitable organizations in the West intensified their efforts to collect and send aid to ensure the survival of religious denominations in Communist Romania.

In our paper we give a brief overview of the aid situation before 1970, analyse the impact of the floods in the spring of 1970 on the attitude of the communist state towards foreign aid, review the institutions and charitable organisations that sent aid between 1970–1989, explain how it reached the beneficiaries, provide information on the goods and amounts received by churches, priests and the faithful, examine the influence they had on churches and the faithful, and present the measures taken by communist institutions to limit their penetration into the country.

Keywords: charities, Church, foreign currency, political police, Romanian Communism.

INTRODUCERE

În vara anului 1948, regimul comunist a declanșat o puternică ofensivă împotriva cultelor din România, care avea ca scop distrugerea acestora și eradicarea sentimentelor religioase ale populației. Din arsenalul utilizat au făcut parte nu doar metode violente, binecunoscute astăzi, care au culminat cu arestarea și condamnarea a numeroși înalți ierarhi, preoți și credincioși, ci și unele mai puțin sesizabile, dar la fel de periculoase, precum lipsirea de finanțare sau subfinanțarea bisericilor, sistarea plății salariilor personalului bisericesc, îngrădirea posibilităților de procurare a

* Ph.D, senior advisor at The National Council for the Study of the Securitate Archives, e-mail address: denisabf@yahoo.com.



literaturii religioase și limitarea accesului la materiale/obiecte absolut necesare pentru buna desfășurare a vieții religioase¹.

Cu toate că aveau disponibilitatea de a veni în ajutorul coreligionarilor din România, timp de aproape două decenii, bisericile și organizațiile caritabile din Occident aflate sub patronajul lor nu au putut face decât rareori acest lucru, întrucât s-au lovit de atitudinea opacă a statului comunist, care privea cu suspiciune orice relații ale cetățenilor săi cu străinii.

Distrugerile masive provocate de inundațiile din primăvara anului 1970 au reprezentat un moment de cotitură în ceea ce privește maniera în care s-a raportat puterea comunistă la problema ajutoarelor. Deși lipsa de încredere în bunele intenții ale instituțiilor sau persoanelor fizice din Occident care ofereau donații a persistat, nevoia de valută și dorința de a înlătura cât mai grabnic urmările sinistrului au determinat autoritățile comuniste române să accepte sau chiar să solicite ajutoare financiare și materiale din lumea capitalistă.

În cadrul studiului de față vom prezenta instituțiile și organizațiile caritabile din străinătate care au trimis ajutoare între 1970–1989, vom oferi date privind bunurile și sumele primite, vom arăta cum ajungeau ele la beneficiari, vom examina influența pe care au avut-o asupra bisericilor și credincioșilor din România și vom analiza măsurile luate de instituțiile comuniste pentru a limita pătrunderea lor în țară².

La baza demersului nostru au stat, cu precădere, documente inedite identificate în urma cercetărilor întreprinse la Arhivele Naționale Istorice Centrale și în Arhiva Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității din București, dar de un real folos ne-au fost și lucrările științifice publicate în ultimii ani sau resursele web.

¹ Printre lucrările care au abordat politica regimului comunist față de cultele din România și situația acestora între 1948–1989, se cuvin a fi menționate următoarele: Ovidiu Bozgan, *Cronica unui eșec previzibil. România și Sfântul Scaun în epoca pontificatului lui Paul al VI-lea (1963–1978)*. București: Curtea Veche, 2004; Vladimir Tismăneanu, Dorin Dobrinu, Cristian Vasile (editori), *Raport final*. București: Humanitas, 2007, pp. 258–288; Alexa Popovici, *Istoria Bapțiștilor din România: 1856–1989*, ediția a 2-a, revizuită. Oradea: Editura Universității Emanuel & Făclia, 2007; Vasilică Croitor, *Răscumpărarea memoriei: Cultul pentecostal în perioada comunistă*. Medgidia: Succed Publishing, 2010; Marius Silveșan, *Bisericile creștine baptiste din România: între persecuție și rezistență (1948–1965)*. Târgoviște: Cetatea de Scaun, 2012; Gheorghe Modoran, *Biserica prin pustiul roșu. Rezistență și compromis în adventismul din România în perioada comunistă (1944–1965)*, vol. 1. Pantelimon: Editura Viață și Sănătate, 2013; George Enache, *Biserica în comunism. Modele și mărturii*. Galați / Cluj-Napoca: Editura Muzeului de Istorie Galați & Eikon, 2014; Marius Oanță, *Arhidieceza Romano-Catolică de București (1948–1964): structuri ecleziale centrale*. Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană, 2021; Cristian Vasile, *Între Vatican și Kremlin. Biserica Greco-Catolică în timpul regimului comunist*. București: Litera, 2023.

² Pentru mai multe detalii privind subiectul a se vedea Denisa Bodeanu, *O raza de speranță în întuneric. Ajutoarele primite din străinătate de cultele religioase din România în anii '70–'80*. Târgoviște: Cetatea de Scaun, 2018.

SITUAȚIA AJUTOARELOR PRIMITE DE CULTELE RELIGIOASE ÎNAINTE DE 1970

Milostenia este o obligație fundamentală a credincioșilor în toate marile religii ale lumii. În religia creștină, ajutorarea săracilor și a tuturor celor aflați în nevoie a reprezentat una dintre cele mai importante preocupări ale clerului, ea mergând în paralel cu propovăduirea cuvântului Evangheliei³.

Până în secolul al XVI-lea, în spațiul românesc, diferitele categorii de persoane vulnerabile căutau și primeau ajutor în cadrul mănăstirilor și al congregațiilor religioase⁴.

După constituirea statului român modern și secularizarea averilor mănăstirești, acțiunile caritabile și de asistență socială au început să fie realizate și de instituții specializate, finanțate din fonduri publice⁵. Cu toate acestea, în 1936, în România, din cele 521 de unități de asistență socială existente, doar 50 erau unități de stat, 471 fiind asociații care funcționau în cadrul Bisericii⁶.

În ceea ce privește ajutoarele din străinătate, înaintea Primului Război Mondial și în perioada interbelică acestea au ajuns, de regulă, la cultele formate exclusiv ori în cea mai mare parte din reprezentanții unor minorități etnice – ele constituind și o formă de a le încuraja să-și păstreze identitatea religioasă și națională – sau la adepții unor grupări religioase incipiente (așa-numitele „secte”), având rolul de a le sprijini dezvoltarea⁷.

După 23 august 1944, cele mai importante ajutoare, din punct de vedere valoric și cantitativ, au venit din partea unor organizații catolice și evreiești din străinătate, fiind destinate în special adepților Cultului Mozaic, catolicilor și greco-catolicilor.

Câștigarea puterii depline de către comuniști la sfârșitul anului 1947 a dus la o dramatică schimbare de optică a statului român față de problema ajutoarelor. Prin Constituția din 13 aprilie 1948 și reglementările legislative care i-au urmat, statul comunist și-a asigurat monopolul asupra învățământului, serviciilor medicale și de asistență socială. Totodată, bisericile au fost deposedate de majoritatea terenurilor agricole și forestiere, precum și de imobilele deținute, cu excepția lăcașurilor de cult. În lipsa unui cadru legislativ adecvat și a resurselor necesare, bisericile au fost obligate să își reducă drastic activitatea misionară, social-filantropică și cultural-educatională.

Ajutoarele financiare și materiale din străinătate ar fi putut sprijini bisericile să-și continue acțiunile caritabile, însă această perspectivă era inacceptabilă pentru regimul comunist, care își propusese să reducă influența lor în societate și să taie

³ Rodica Țugui, Daniela Țigmeanu, *Asistența socială în Biserică. Evaluări și cercetări în cadrul programelor sociale ale Bisericii Ortodoxe Române*. Iași: Doxologia, 2010, p. 9.

⁴ *Ibidem*, p. 10.

⁵ *Ibidem*.

⁶ *Ibidem*.

⁷ Natalia Lazăr, Lya Benjamin (eds.), *American Jewish Joint Distribution Committee în România (1916–2016). Documente*. București: Hasefer, 2017, pp. 19–31.

legăturile acestora cu instituțiile religioase și organizațiile caritabile din exterior. În viziunea angajaților Securității, acestea din urmă nu erau altceva decât „paravane” utilizate de serviciile de spionaj occidentale pentru „mascarea legăturilor cu agentura și pentru retribuirea ei”⁸, scopul lor real fiind „subminarea lagărului socialist”⁹.

Deși noua Lege a cultelor din august 1948 nu interzicea primirea de ajutoare din străinătate, ci impunea doar un strict control al statului asupra lor, din a doua jumătate a anului 1948 au fost luate măsuri pentru încetarea activității organizațiilor caritabile care acționaseră până atunci pe teritoriul României. Astfel, în noiembrie 1948 „Ajutorul Catolic American” a fost obligat să-și înceteze activitatea, iar din 1949 nici prezența American Jewish Joint Distribution Committee nu a mai fost tolerată, situație care s-a perpetuat până în a doua jumătate a anilor ’60¹⁰.

Totodată, au început să fie utilizate într-o mai mare măsură mecanismele juridice existente sau au fost create altele noi cu scopul de a îngreuna procedura aducerii în țară a ajutoarelor și de a împiedica folosirea lor de către beneficiari, în cazul în care aceștia ar fi intrat în posesia unor bunuri prețioase sau a unor mijloace de plată străine în mod neoficial. În acest sens, la dispoziția autorităților comuniste s-au aflat o serie de acte normative adoptate înainte de proclamarea Republicii Populare Române, precum Legea nr. 638 din 12 august 1946 pentru controlul producției, prelucrării și circulației metalelor prețioase¹¹ sau Legea nr. 284 din 15 august 1947 pentru cedarea către Banca Națională a României a aurului, valutele efective și altor mijloace de plată străine¹², dar și o serie de legi și decrete noi precum Legea cultelor din august 1948¹³, Hotărârea Consiliului de Miniștri nr. 1239 din 5 septembrie 1958 pentru acordarea de recompense persoanelor care contribuiau la descoperirea infracțiunilor privind metalele prețioase și devizele¹⁴ sau Decretul nr. 210 din 14 iunie 1960 privind regimul mijloacelor de plată străine, metalelor prețioase și pietrelor prețioase, care la Capitolul I, art. 1, prevedea că: „Deținerea, cu orice titlu, a mijloacelor de plată străine și a metalelor prețioase, precum și operațiile de orice fel cu acestea constituie monopol valutar de stat și sunt interzise, cu excepțiile expres prevăzute de lege”¹⁵.

Relativa destindere a climatului politic care s-a făcut simțită din 1965 a influențat pozitiv și problema ajutoarelor, întrucât, din acest an, sporesc exponențial documentele de arhivă care se referă la sosirea unor sume de bani sau bunuri pentru

⁸ Lt. col. Dumitru Șican, *Lupta organelor Securității Statului împotriva activității de subminare desfășurată de elementele antipopulare din rândul cultelor*. Arhiva Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității (în continuare, ACNSAS), fond Bibliotecă, 4 044, p. 86.

⁹ *Ibidem*, p. 62.

¹⁰ Natalia Lazăr, Lya Benjamin (eds.), *op. cit.*, p. 38.

¹¹ Monitorul Oficial, Partea I, nr. 185 din 12.08.1946, pp. 8 668–8 673.

¹² *Idem*, nr. 186 din 15.08.1947, pp. 7 304–7 306.

¹³ *Idem*, nr. 178 din 4.08.1948, pp. 6 392–6 396.

¹⁴ A se vedea: http://www.iiccr.ro/index.html?lang=ro§ion=arhiva_biblioteca/acte_normative_nepublicate/acte_normative_2 (accesat la 22.08.2015).

¹⁵ A se vedea <http://www.legex.ro/Decretul-210-1960-314.aspx> (accesat la 23.08.2021).

preoți¹⁶. Pe lângă sumele în valută¹⁷ au început să se primească tot mai des: autoturisme¹⁸, mașini de scris, instrumente muzicale, sobe¹⁹, hârtie pentru tipărirea de Biblii²⁰ etc. Ponderea cea mai mare au avut-o între 1967–1969 ajutoarele venite pentru Federația Cultului Mozaic, în condițiile în care, la începutul intervalului menționat, organizației „Joint” i s-a permis să-și reia activitatea.

UN MOMENT DE COTITURĂ ÎN PROBLEMA AJUTOARELOR EXTERNE – INUNDAȚIILE DIN 1970

Inundațiile din primăvara și vara anului 1970 sunt incluse astăzi în topul celor mai grave calamități naturale care au lovit România în secolul XX. Proporțiile uriașe ale dezastrului au determinat declanșarea unui efort global în sânul societății românești în vederea sprijinirii sinistraților și refacerii zonelor afectate.

De la această mobilizare generală nu s-a putut sustrage nici măcar temuta Securitate. La 28 mai 1970, șeful Serviciului „D”, colonelul Mihail Bozianu, a întocmit o *Notă cu propuneri de inițiere a unor măsuri de sprijinire a acțiunilor întreprinse pe plan extern în vederea obținerii unor ajutoare materiale pentru sinistrații din țara noastră*, care a fost aprobată rapid de președintele Consiliului Securității Statului, Ion Stănescu, și trimisă Direcțiilor I-a, a II-a, a III-a, a IV-a, a IX-a, a XII-a, Inspectoratului de Securitate al Municipiului București, Serviciilor „B” și „D”, UM 0755, precum și tuturor inspectoratelor județene de Securitate²¹.

Documentul propunea, în esență, antrenarea surselor Securității într-o vastă acțiune menită să atragă ajutoare financiare și materiale substanțiale de pe plan extern. Sursele urmau a fi instruite să discute direct cu rudele, prietenii sau cu cetățenii străini pe care îi cunoșteau, ori să le trimită scrisori în cuprinsul cărora să le descrie cu lux de amănunte dezastrul abătut asupra țării, cu scopul de a-i determina să facă donații, să popularizeze în străinătate situația gravă din România și să declanșeze acțiuni colective de ajutorare a sinistraților²². Pentru a le da posibilitatea expeditorilor să ofere indicații precise asupra modului de expediere a banilor, s-a intervenit la Banca Română de Comerț Exterior pentru a publica în

¹⁶ Arhivele Naționale Istorice Centrale (în continuare ANIC), fond Ministerul Cultelor și Artelor (în continuare MCA), dosar 88 / 1965, ff. 1, 3.

¹⁷ Conform unei situații întocmite la 23.09.1968, 172 de preoți primeau regulat ajutoare financiare de la organizația „Caritas”, marea lor majoritate fiind de naționalitate germană și maghiară. ACNSAS, fond Documentar, dosar 69, vol. 90, ff. 45–53.

¹⁸ Cu prilejul aniversării a 20 de ani de la întronizare (6 iunie 1968), patriarhul Justinian Marina a primit un automobil Cadillac cu 7 locuri din partea Episcopiei Misionare Ortodoxe Române din America. ANIC, fond MCA, dosar 50/1964, ff. 27–28.

¹⁹ Episcopia Evanghelică CA a primit în decembrie 1968 de la Alianța Lutherană Mondială 65 de sobe pe motorină. *Ibidem*, f. 88.

²⁰ În noiembrie 1968 Patriarhia Română a primit două vagoane cu hârtie din Anglia pentru imprimarea Biblii în limba română. *Ibidem*, f. 55.

²¹ ACNSAS, fond Documentar, dosar 8 879, ff. 1–5.

²² *Ibidem*, ff. 1–5.

presa internă contul în care se puteau efectua depuneri în valută²³. Din dorința de a lărgi cercul persoanelor angrenate în acest proiect se preconiza, totodată, contactarea și prelucrarea în același spirit a cetățenilor români cunoscuți că au rude și relații în străinătate cu o bună situație materială sau care se bucurau de prestigiu și influență în rândul unor cercuri și organizații politico-economice din străinătate²⁴. Discuțiile cu aceste persoane urmau a fi purtate de ofițeri de Securitate, sub acoperirea de reprezentanți ai Crucii Roșii sau ai comandamentelor locale de luptă împotriva inundațiilor²⁵.

Distribuirea acestei *Note* prin Cancelaria Consiliului Securității Statului a generat o adevărată „întrecere socialistă” între inspectoratele județene de Securitate. În următoarele două luni, fiecare dintre acestea a trimis Serviciului „D” din București (însărcinat cu coordonarea acțiunii) rapoarte detaliate cu măsurile întreprinse și rezultatele obținute, din cuprinsul cărora constatăm că nici o posibilitate de atragere a ajutoarelor externe nu a fost uitată. La sugestia ofițerilor Securității, informatorii au purtat discuții directe ori au expediat scrisori chiar și unor români plecați ilegal în străinătate sau unor membri ai partidelor din perioada interbelică. Au fost exploatare, desigur, și sentimentele naționale ale unor germani, evrei și maghiari din afara granițelor țării sau afinitățile dintre membrii diferitelor culte religioase din România și cei ai unor culte similare din Occident. Bisericele și organizațiile caritabile patronate de acestea s-au dovedit a fi, de altfel, unii dintre cei mai generoși donatori.

Documentele studiate demonstrează că primele luni care au urmat după inundațiile din mai-iunie 1970 au avut o importanță crucială pentru problema ajutoarelor trimise de bisericile și organizațiile caritabile din străinătate. Profitând de deschiderea manifestată în această perioadă de statul român, reprezentanții lor au putut să ia contact direct cu lideri religioși, preoți și credincioși de diferite religii care aveau nevoie de ajutoare sau erau dispuși să le primească și să le distribuie mai departe, au intrat în legătură cu persoane din cadrul instituțiilor române cu o atitudine deschisă față de acest aspect și au identificat metodele prin care se puteau trimite ajutoare, pe scară largă, în mod oficial.

TRASEUL AJUTOARELOR – DE LA ORGANIZAȚIILE CARITABILE DIN STRĂINĂTATE LA BENEFICIARII DIN ROMÂNIA

Ajutoarele financiare și materiale ajunse în România în anii '70-'80 proveneau de la organizații caritabile evreiești, germane și maghiare sau de la organizații caritabile din SUA, Canada, Republica Federală Germania, Austria, Elveția, Italia, Belgia, Olanda și Marea Britanie aflate sub patronajul Bisericii Catolice, bisericilor neoprotestante sau bisericilor protestante.

²³ *Ibidem*, f. 4.

²⁴ *Ibidem*, f. 3.

²⁵ *Ibidem*.

Principalele organizații care aveau asemenea preocupări erau: „American Jewish Joint Distribution Committee”, „Caritas”, „Aid to the Church in Need”, „Christian Aid for Romania”, „Europäisches Hilfsfond”, „Diakonischer Werk”. Acestea colaborau cu firme private care aveau ca obiect de activitate expedierea, transportarea și distribuirea banilor sau a coletelor precum: „Palatinus”, „Alimex”, „Quelle”, „Abaco Travel Inc”, „Holmes Lumber & Building Center”, „MT International”, „TGS International Inc”, „Stefan Pap”, „Romis” etc.

Beneficiarii ajutoarelor erau atât instituțiile religioase importante (Patriarhia Română, arhiepiscopiile, episcopiile, protopopiatele, parohiile din marile orașe), instituțiile de învățământ religios (institutele și seminariile teologice), înalții ierarhi ori spitalele, cât și parohiile mici, preoții și credincioșii de rând. Selecția lor se făcea direct de către reprezentanții organizațiilor caritabile, cu ocazia vizitelor întreprinse în România, ori indirect, de episcopi, protopopi, parohi și pastori din România care întocmeau liste cu potențiali beneficiari și le înaintau emisarilor străini veniți în țară sau le supuneau atenției organizațiilor respective cu prilejul deplasărilor făcute în străinătate.

Pentru trimiterea de valută donatorii utilizau, de regulă, serviciile unor firme specializate, care încheiau contracte cu Întreprinderea de Comerț Exterior „Comturist” și transmiteau comenzi pentru mărfuri la alegere: autoturisme, electrocasnice, aparatură electronică, articole de îmbrăcăminte, încălțăminte și alimente. Beneficiarul din România cumpăra mărfurile pe care le dorea, în limitele sumei puse la dispoziție²⁶. De asemenea, donatorii puteau să depună bani în numerar la Banca Română de Comerț Exterior în contul „Comturist” sau direct la casieria „Comturist” din București, să utilizeze cecuri care se încasau în 10–12 zile de la primire, cărți de credit și ordine de plată telegrafice transmise prin Banca Română de Comerț Exterior, în contul ICE „Comturist”²⁷.

În anii '80 s-a extins procedeul depunerii la Banca Română de Comerț Exterior a unor sume în valută chiar în conturile credincioșilor români, cu destinație specificată: cumpărarea de produse alimentare sau industriale, autoturisme, precum și pentru efectuarea de călătorii turistice în străinătate²⁸.

Când era înștiințată că destinatarii sumelor în valută sunt instituții sau persoane din mediul religios, ICE „Comturist” trebuia să sesizeze Departamentul Cultelor²⁹. În baza hotărârii CC al PCR nr. H / 3 462 din 1979, Departamentul avea, la rândul său, obligația „să solicite aprobarea Consiliului de Miniștri pentru acceptarea acestora”³⁰.

Pentru trimiterea de bunuri, donatorii apelau la firme private, care încheiau contracte cu ICE „Comturist”, iar aceasta realiza pachete cu alimente produse în

²⁶ *Idem*, dosar 69, vol. 25, f. 136; *Idem*, dosar 174, vol. 6, ff. 15, 19, 36.

²⁷ *Ibidem*.

²⁸ *Ibidem*, f. 54.

²⁹ *Idem*, dosar 69, vol. 64, f. 86.

³⁰ *Idem*, dosar 174, vol. 6, ff. 38v, 40.

țară (în cuantumul unor sume prestabilite) și le expedia persoanelor îndreptățite³¹. Beneficiarii din România nu au cunoscut aceste subtilități și erau surprinși când vedeau în pachetele primite mărfuri de proveniență românească³².

O altă metodă a fost aceea de a se trimite pachete direct din străinătate întrucât, în conformitate cu reglementările poștale internaționale și cu Regulamentul vamal al Republicii Socialiste România, românii aveau dreptul să primească bunuri de consum și de uz personal din afara țării, cu plata corespunzătoare a taxelor vamale.³³

La începutul anilor '80, pe fondul unor disfuncționalități apărute la ICE „Comturist”, firmele străine au negociat înțelegeri și cu alte întreprinderi de comerț exterior din România. Astfel, în 1982 Administrația Portului Liber Sulina a încheiat înțelegeri cu firmele „Palatinus” din Elveția și „Quelle” din RFG pentru preluarea bunurilor expediate de acestea, încasând în valută contravaloarea taxelor de transport. Din cauza volumului mare al comenzilor, Administrația Portului Liber Sulina a încheiat apoi o convenție de lucru prin care împuternicea ICE „Romtrans” să preia în baza de expediții din cadrul Agenției „Romtrans” – Oradea bunurile trimise din străinătate și să le expedieze destinatarilor interni, conform instrucțiunilor sale³⁴.

Acest sistem era mult mai convenabil, fiind mai ieftin decât pachetele făcute de „Comturist”. Valoarea unui pachet era de 115 DM, din care 49 DM se alocuau pentru plata transportului și a vamei. Un asemenea pachet-tip conținea:

– 1 litru de ulei, 1 kg de lapte praf, 1 kg de margarină, 1 kg de zahăr, 1 kg de orez, 500 g de gris, 340 g de carne (specialitate pentru gustări), 500 g de cârnăciori, 500 g de salam, 450 g de șuncă (doze), 500 g de conservă din carne de vită, 400 g de cacao, 500 g de cafea³⁵.

În 1984 „Romtrans” a încheiat o înțelegere similară cu firma „Holmes Lumber & Building Center – Ohio” din SUA, deținută de David Troyer, care a expedit în 1985 și 1986 cel mai mare număr de colete standard (1 600–2 000 lunar)³⁶. Firma americană plătea Agenției „Romtrans” – Oradea taxe vamale și comisioane pentru transport, în valută, în funcție de conținutul coletelor³⁷:

– Colet tip A: zahăr (2 270 g), untură (1 816 g), margarină (908 g), făină (4 540 g), mălai (4 086 g), drojdie (114 g), cafea (908 g), lapte praf (1 816 g), bomboane (369 g), macaroane (908 g), orez (2 270 g), conserve de carne (312 g), detergent (1 192 g), o cutie aspirine (500 de pastile)³⁸.

³¹ *Idem*, vol. 5, f. 169.

³² Interviu cu Avram Faur, în Denisa Bodeanu (ed.), *Neoprotestanții din Transilvania în timpul regimului comunist. Studiu de caz: Bapțiștii din județul Cluj. Mărturii și documente*, vol. II. Cluj-Napoca: Argonaut, 2012, pp. 97–98.

³³ ACNSAS, fond Documentar, dosar 174, vol. 6, f. 34.

³⁴ *Ibidem*.

³⁵ *Ibidem*, f. 37.

³⁶ *Ibidem*, f. 35.

³⁷ *Ibidem*.

³⁸ *Ibidem*.

– Colet tip B: supă concentrată (2 270 g), orez (2 270 g), zahăr (2 270 g), lapte praf (2 270 g), făină (4 540 g), bomboane (454 g), fulgi de porumb (3 176 g)³⁹.

Nici un colet nu trebuia să depășească greutatea de 25 de kilograme (inclusiv ambalajul)⁴⁰.

Din pricina măsurilor restrictive adoptate de autoritățile române în anii '80, donatorii din Occident s-au văzut nevoiți să apeleze și la metode alternative, mai mult sau mai puțin legale, în vederea trimiterii de ajutoare. Astfel, emisari din Austria, Belgia, Elveția, Olanda, Marea Britanie și RFG au început să vină ca turiști în România – fie individual, fie în grup – și să aducă mari cantități de alimente pentru a le distribui⁴¹. Întrucât produsele aduse – teoretic – pentru consum propriu erau insuficiente pentru adevărata lor destinație, o dată veniți în țară, străinii mai cumpărau din magazinele *Shop* alimente, îmbrăcăminte și bonuri de benzină pe care le ofereau apoi deservenților de cult și credincioșilor români (pe baza unor liste primite la plecare)⁴².

De asemenea, în anii '80, se extinde practica trecerii unor persoane fizice ca expeditori ai pachetelor, cu scopul de a se induce în eroare autoritățile române, care nu puteau ști dacă cei ce le-au trimis nu sunt, într-adevăr, rude sau prieteni cu destinatarii⁴³.

DATE PRIVIND SUMELE ȘI BUNURILE TRIMISE ÎN ROMÂNIA⁴⁴

În intervalul 1970–1973, „Caritas” și „Ajutorul Bisericii în Suferință” au trimis 3 351 450 dolari, 1 480 965 mărci germane și 1 893 595 lei pentru „construirea sau repararea unor biserici și case parohiale, institute teologice, biserici, monumente istorice aparținând cultului romano-catolic”⁴⁵. Pe lângă aceste sume destinate unor instituții, ajutoare financiare considerabile au ajuns și la persoane fizice.

Numai în anul 1972 primiseră bani, pe căi oficiale, 9 317 persoane – clerici și laici catolici. Dintre aceștia, 200 primiseră între 1 000 și 30 000 dolari, 71 primiseră valută „pentru construirea de locuințe proprietate personală”, iar 30 primiseră sume destinate cumpărării de autoturisme din producția internă.

³⁹ *Ibidem*.

⁴⁰ *Ibidem*.

⁴¹ *Ibidem*, ff. 22, 25, 68–71.

⁴² *Ibidem*, ff. 68–71.

⁴³ *Ibidem*, f. 53.

⁴⁴ Între 1970–1989 cursul de schimb oficial leu-dolar a fost după cum urmează: 6 lei (1970–1971), 5,53 lei (1972), 5,04 (1973), 4,97 (1974–1977), 4,56 (1978), 4,47 (1979–1982), 4,52 (1983), 4,70 (1984), 4,37 (1985), 4,31 (1986), 4,07 (1987), 3,99 (1988) și 4,17 (1989). Informațiile sunt cuprinse în *Ordinul nr. 4/2003 privind cursul oficial leu/dolar S.U.A. în perioada 1945–1989*, emis de Banca Națională a României și Institutul Național de Statistică și publicat în Monitorul Oficial, Partea I, nr. 576 din 12 august 2003.

⁴⁵ ACNSAS, fond Documentar, dosar 69, vol. 87, f. 64.

În atenția organizațiilor caritabile catolice s-au aflat și episcopii greco-catolici. Spre exemplu, episcopul Ioan Ploscaru din Lugoj a primit, în 1973, 10 000 lei de la „Caritas”, prin intermediul episcopului catolic Boros Béla din Timișoara, și 200 dolari prin Banca de Stat a RS România, pentru ca în 1974 să primească ajutor în valută pe numele surorii sale, pe care l-a folosit pentru a cumpăra obiecte casnice (frigider, sobă de încălzit, televizor)⁴⁶. La rândul său, episcopul clandestin greco-catolic Alexandru Todea din Reghin a primit, trimestrial în 1973 și 1974 suma de 4 000 lei, în vreme ce episcopii Iuliu Hirțea din Oradea și Ioan Dragomir din Ariniș au primit, în 1974, 7 400 de dolari prin „Comturist”, respectiv 7 000 dolari prin „Palatinus” pentru achiziționarea câte unui apartament cu 3 camere, proprietate personală⁴⁷.

Mari sume în valută destinate construirii sau reparării unor biserici au ajuns în anii 1972–1973 și la alte culte din România. Astfel, Episcopia Armeano-Gregoriană a primit 10 000 dolari, Episcopia Evanghelică CA din Sibiu 116 000 dolari și 10 000 mărci germane, Episcopiile Reformate Cluj și Oradea 63 120 dolari și 120 000 mărci germane, Episcopia Unitariană Cluj 18 400 dolari și 10.000 lire sterline, Cultul Penticostal 7 500 dolari, 5 000 coroane daneze și 6 000 coroane suedeze, Cultul Baptist 19 945 dolari, 20 000 mărci germane și 121 600 franci elvețieni, iar Federația Comunităților Evreiești 3 000 000 dolari⁴⁸.

Între 1970–1973, la preoții romano-catolici au ajuns 43 de autoturisme, 14 motociclete și 68 de motorete oferite de organizațiile caritabile catolice, în vreme ce alții au obținut mijloace de transport similare de la rudele și cunoștințele aflate în străinătate, multe dintre acestea fiind, în realitate, tot reprezentanți ai Bisericii Catolice sau colaboratori ai instituțiilor sale filantropice⁴⁹. În urma acestor donații s-a ajuns ca, în 1973, din totalul de 781 preoți romano-catolici, 150 să dețină autoturisme, iar 100 motorete și motociclete⁵⁰.

Pentru dotarea bisericilor, institutelor teologice sau a parohiilor și pentru ajutorarea credincioșilor nevoiași, între 1970–1973 au fost trimise: 6 orgi electronice, 2 armonii, 4 stații de amplificare, 5 aparate de proiecție, 160 mașini de scris, 25 magnetofone, 1 mașină de calculat, 68 sobe de încălzit cu petrol, 1 mașină de cusut, 1 mașină de tricatat, 1 mașină de lustruit parchet, potire de argint, 1 200 metri stofă pentru confecționat sutane, lăzi cu haine și încălțăminte second hand etc⁵¹.

În urma aprobărilor primite de la Ministerul Sănătății, în 1972–1973, Szőke János, reprezentant al filialei „Caritas” din Stuttgart, a adus aparatură pentru dotarea cabinetului stomatologic al Institutului Teologic Romano-Catolic din Alba

⁴⁶ *Idem*, vol. 1, f. 61.

⁴⁷ *Ibidem*.

⁴⁸ *Idem*, vol. 87, f. 65.

⁴⁹ *Ibidem*, f. 66.

⁵⁰ *Ibidem*.

⁵¹ *Ibidem*, f. 67.

Iulia, dar și șase aparate Röntgen, două aparate pentru dializă, două aparate pentru electrocardiografe și două monitoare EKG pentru spitalele din Alba Iulia, Târgu Mureș și Covasna, acestea fiind, deloc întâmplător, orașe cu o pondere importantă de credincioși catolici⁵². Costul total al aparaturii tehnico-medicele a fost de 1 000 000 mărci germane⁵³.

În pofida unor măsuri restrictive adoptate de statul român în a doua jumătate a anilor '70, sume importante de bani au continuat să sosească în țară în perioada următoare. Spre exemplu, conform unui Raport al Securității din 29 septembrie 1979, în 1978 valoarea cadourilor și a ajutoarelor trimise în România prin firma „Palatinus” se ridicase la suma de 2 152 933 dolari, iar până în iulie 1979 la 1 035 313 dolari. În 1978, 272 de persoane primiseră între 1 000 și 30 000 dolari, iar 43 de persoane primiseră sume reprezentând prețul de vânzare în valută al unui autoturism. Numărul total de persoane care beneficiaseră în 1978 de ajutoare prin „Palatinus” fusese de 7 874 iar până în iulie 1979 de 3 062⁵⁴.

Într-o notă din 1983 se menționa că în anul 1980 prin „Palatinus” ajunseseră în țară 1 540 962 dolari, iar prin firma „Alimex” din RFG, 547 387 dolari, în 1981 prin „Palatinus” fuseseră trimiși 1 535 113 dolari, iar prin „Alimex” 246 527 dolari, pentru ca în 1982 prin „Palatinus” să ajungă 1 482 463 dolari, iar prin „Alimex” 249 998 dolari⁵⁵.

Un alt document întocmit în iulie 1982 preciza că „cele mai însemnate fonduri valutare sunt trimise clericilor romano-catolici și foștilor preoți greco-catolici din țara noastră de către organizațiile Vaticanului [...] prin intermediul firmei «Palatinus» din Elveția. Valoarea acestora se ridică la circa 2 000 000 dolari anual”⁵⁶.

De asemenea, într-o notă din 1986 găsim mențiunea că romano-catolicii primeau „anual suma de circa 1 500 000 \$ prin «Comturist» București, trimisă de organizațiile «Caritas» din Italia, Elveția, RF Germania și Austria. Aceste sume se trimit prin firma «Palatinus» din Elveția care are contract cu «Comturist» București. Cele mai mari sume provin din RF Germania și Austria. În cursul anului 1985 s-a trimis față de anii anteriori mai puțin, circa 1 000 000 \$”⁵⁷.

În 1986 prin „Palatinus” s-au trimis 1 400 000 dolari pentru circa 1 760 preoți catolici și greco-catolici (între 25 – 10 000 dolari de persoană)⁵⁸, prin „All Meridian” din Israel s-au trimis 150 000 dolari pentru 1 575 credincioși aparținând Cultului Mozaic, în vreme ce prin „Alimex” și „Cristina & Stephan Pap” din RFG s-au trimis 230 000 mărci către 1 075 de credincioși ai cultelor protestante și neoprotestante (între 50–100 mărci de persoană).

⁵² *Ibidem*, f. 69.

⁵³ *Ibidem*.

⁵⁴ *Idem*, vol. 24, f. 152.

⁵⁵ *Ibidem*, f. 58.

⁵⁶ *Idem*, vol. 64, f. 83.

⁵⁷ *Ibidem*, f. 86.

⁵⁸ *Idem*, dosar 174, vol. 6, f. 36.

În anii '80, organizațiile caritabile aflate sub patronajul Bisericii Catolice au început să fie serios concurate, în ceea ce privește valoarea donațiilor, de cele controlate de bisericile neoprotestante și protestante din SUA, Canada și Europa Occidentală. Potrivit documentelor Securității, din 1981, firme precum „Abaco Travel INC”, „Mihalache & Mihalache International”, „Columbus Travel”, „Hungarien Ikka Travel”, „Holmes Lumber & Bulding Center”, „Budapest Travel LTD” au inițiat o campanie de ajutorare a credincioșilor bapțiști și pentecostali din România trimițând anual – către un număr de circa 16 750 persoane – între 50 și 100 dolari, pe baza cărora erau pregătite pachete-tip de către ICE „Comturist”, care apoi erau expediate destinatarilor. Între acestea se evidențiază firma „Holmes Lumber & Building Center”, care trimisese în 1986 pachete-tip în valoare de 60 dolari pentru 5 000 de persoane⁵⁹.

De altfel, în 1986, „Comturist” încheiase contracte similare cu 52 de firme din SUA, Canada, Italia, RFG, Belgia, Australia, Suedia, Elveția, Austria și Israel, în valoare de 4.095.000 dolari, în timp ce în anul 1985, de la același număr de firme, primise comenzi în valoare de 4 520 000 milioane dolari⁶⁰.

Totodată, în 1985 și 1986 prin ICE „Romtrans” – Agenția Oradea fuseseră trimise de firma „Holmes Lumber & Building Center” 70 000 colete în valoare de circa 2 400 000 milioane dolari, în vreme ce firmele „Palatinus” din Elveția și „Quelle” din RFG trimiseseră 68 300, respectiv 64 700 de colete, valoarea acestora fiind de circa 1 768 000 dolari. În intervalul 1982 – aprilie 1986, numai prin Agenția ICE „Romtrans” – Oradea se expediaseră circa 235 000 colete, realizându-se încasări valutare de circa 4 500 000 dolari (circa 80 milioane lei)⁶¹.

În 1986 Administrația Portului Liber Sulina încheiase, la rândul său, contracte cu cinci firme occidentale, situația coletelor expediate destinatarilor interni, sub raport numeric și valoric fiind următoarea: firma „Quelle” trimisese 40 000 colete în valoare de 2 326 158 mărci germane, firma „Palatinus” trimisese 36 000 colete în valoare de 1 776 612 mărci germane, firma „Vip International” din Australia trimisese 3 000 dolari, firma „Georgio Pisapio” din Italia trimisese 400 dolari, iar firma „Mihalache & Mihalache International” din SUA trimisese 32 311 colete în valoare de 1 609 234 dolari⁶².

Pentru anul 1988, ICE „Comturist” încheiase 43 de contracte cu firme din exterior în valoare de aproape 10 milioane dolari, doar în primul semestru fiind efectuate livrări de peste 3 milioane dolari⁶³. Din cuprinsul unei note întocmite în 5 august 1989 aflăm că, până la sfârșitul anului 1988, în conformitate cu articolul 36 din Decretul 159/1984, ICE „Comturist” efectuase vânzări în valoare de 8 618 000 dolari către cetățenii români care primiseră valută din exterior, în vreme

⁵⁹ *Ibidem*.

⁶⁰ *Ibidem*, f. 35.

⁶¹ *Ibidem*, f. 34.

⁶² *Ibidem*, f. 35.

⁶³ *Ibidem*, f. 6.

ce în intervalul ianuarie – iulie 1989 onorase comenzi pentru firmele „MT International” din SUA și „ALL Meridian” din Israel în valoare de 182 996 dolari, respectiv 142 970 dolari⁶⁴.

Deși Securitatea monitoriza în special ajutoarele primite de catolicii, greco-catolicii și neoprotestanții din România, trebuie menționat că nu aceștia au beneficiat de cele mai consistente donații din străinătate în anii '70–'80. Într-un document din 29 aprilie 1986 se arată că, în perioada 1970–1985, sumele depuse la Banca Română de Comerț Exterior în favoarea cultelor din România au totalizat 80 500 000 dolari, dintre care peste 70 000 000 dolari fuseseră trimiși de American Jewish Joint Distribution Committee pentru Cultul Mozaic⁶⁵.

Chiar dacă sumele primite de Cultul Mozaic erau fabuloase în comparație cu cele primite de alte culte, atenția acordată de Securitate membrilor acestuia nu a fost direct proporțională, ceea ce denotă că nu consistența ajutoarelor trezea îngrijorare, ci posibilele implicații în societatea românească.

IMPACTUL AJUTOARELOR EXTERNE ASUPRA BISERICILOR, PREOȚILOR ȘI CREDINCIOȘILOR DIN ROMÂNIA

Donațiile cu destinație fixă, precum cele oferite pentru construcții și reparații de biserici sau case de rugăciuni, pentru cumpărări de imobile sau pentru tipărirea unor cărți de rugăciuni și de cântece întăreau baza materială a cultelor, stimulau activitățile religioase și duceau la exercitarea unor presiuni asupra autorităților pentru obținerea diferitelor autorizații de care aveau nevoie⁶⁶.

Datorită ajutoarelor externe se ajungea la dotarea bisericilor cu aparatură electronică modernă (stații de amplificare, orgi electronice, magnetofone), cu sobe de încălzit și alte obiecte care permiteau desfășurarea cu fast și în condiții optime a slujbelor religioase⁶⁷.

La rândul lor, autoturismele și motoretele trimise din străinătate sau cumpărate în țară cu bani primiți din exterior duceau la intensificarea vieții religioase în parohiile cu filii⁶⁸ aflate la distanțe mari, unde, până atunci, preoții ajungeau mai rar⁶⁹. În anii '80, din cei 1 000 de preoți catolici din țară, 700 aveau autoturisme sau motociclete⁷⁰.

Totodată, produsele alimentare, îmbrăcămintea, încălțăminte, medicamentele etc., sosite pentru diferitele culte și împărțite de preoți/pastori, credincioșilor, întăreau legăturile acestora cu biserica și le creau sentimentul unei comunități

⁶⁴ *Ibidem*, f. 3.

⁶⁵ *Ibidem*, f. 40.

⁶⁶ *Idem*, dosar 69, vol. 24, f. 161.

⁶⁷ *Ibidem*, f. 83.

⁶⁸ Filiile sunt biserici care, neavând un număr suficient de credincioși, depind administrativ de alte parohii.

⁶⁹ ACNSAS, fond Documentar, dosar 69, vol. 24, f. 161.

⁷⁰ *Idem*, vol. 64, f. 83.

privilegiate în comparație cu ceilalți cetățeni, care nu aveau acces la astfel de produse, greu de găsit pe piața românească.

Într-o notă a Securității din februarie 1987 se spunea că practica trimerii de ajutoare „are consecințe sociale și politice negative, vizează efecte propagandistice, denigratoare, urmărind menținerea și dezvoltarea fenomenului religios și crearea unei stări de spirit nefavorabile. Totodată, creează posibilitatea folosirii acestui canal de către serviciile de spionaj, cercurile și organizațiile reacționare din străinătate, pentru culegerea de informații și date tendențioase, incitarea unor elemente fanatiche din rândul cultelor și sectelor din țara noastră la activități ostile și cu caracter naționalist-iredentist”⁷¹.

Securitatea considera că ajutoarele constituie un paravan pentru remunerarea românilor aflați în slujba serviciilor de spionaj din străinătate, un factor încurajator al opozanților regimului comunist din rândul cultelor și minorităților naționale și un mijloc de a asigura supraviețuirea Bisericii Greco-Catolice⁷².

DE LA DEMERSURI PENTRU ATRAGEREA AJUTOARELOR EXTERNE LA EFORTURI ÎN VEDEREA LIMITĂRII ȘI STOPĂRII LOR

În 30 august și 27 septembrie 1973, ofițerii Direcției I din cadrul Securității au întocmit două rapoarte în care au analizat situația ajutoarelor externe și consecințele acestora asupra cultelor și credincioșilor din România⁷³. Documentele concluzionau că donațiile contribuiau la sporirea influenței bisericii în cadrul societății și că reprezentau un risc major la adresa securității statului, din cauza faptului că puteau fi folosite de serviciile de spionaj străine în scopuri ostile României.

Pentru documentarea și curmarea presupuselor activități dușmănoase întreprinse de organizațiile caritabile din Occident, într-un *Plan de măsuri* din toamna anului 1973 se preconiza, printre altele, supravegherea atentă a reprezentanților acestora care veneau în țară și „punerea în lucru” a persoanelor care primeau ajutoare în mod repetat fără a se cunoaște „motivul trimerii sau donatorul”⁷⁴.

Documentele studiate dovedesc, însă, că nu a existat o unitate de vederi în privința fenomenului ajutoarelor la nivelul diferitelor instituții ale statului comunist sau măcar la nivelul departamentelor din cadrul Securității. De exemplu, dacă în 1973 Direcția I insista asupra pericolului reprezentat de ajutoarele externe, într-o notă din 19 aprilie 1975, Inspectoratul de Securitate al Municipiului București pleda pentru facilitarea pătrunderii lor în țară, prezentând beneficiile pe care le-ar avea statul de pe urma acestui proces: „Suntem informați că în ultimele luni importul de mărfuri în consignație pentru vânzări pe valută a fost redus la minim,

⁷¹ *Ibidem*, f. 20.

⁷² *Idem*, dosar 174, vol. 6, f. 15.

⁷³ *Idem*, dosar 69, vol. 24, ff. 161–162; *Idem*, vol. 1, ff. 63–70.

⁷⁴ *Idem*, vol. 2, f. 122.

situându-se la nivelul anilor 1969–1970. După părerea unor specialiști în materie, măsura contravine intereselor statului de a obține valută forte. Aceste importuri se realizează în baza unor contracte cadru de consignație și se plătesc după ce au fost vândute, deci fără o finanțare prealabilă, ele reprezentând cea mai avantajoasă afacere aducătoare de valută forte. Se afirmă că dintr-o slabă informare a forurilor superioare s-au dat unele dispoziții care îngăduiesc foarte mult această activitate, din care, pentru statul român rezultau încasări valutare nete ce se cifrau în jur de 25–30 milioane dolari anual cu posibilități de creștere în cazul unei aprovizionări și organizări corespunzătoare”⁷⁵.

La data de 11 octombrie 1974, Departamentul Cultelor a emis circulara 21465 privind obligativitatea avizului său prealabil la primirea de donații în bunuri, valută sau lei, de la diverse persoane sau organizații din țară sau străinătate, de către unitățile de cult sau persoane din serviciul cultelor⁷⁶. Mai mult decât atât, în adresa nr. 436 din 10 februarie 1975 către Banca Română de Comerț Exterior, președintele Departamentului Cultelor solicita ca unitățile acesteia „să restituie din oficiu expeditorilor toate donațiile trimise organizațiilor de cult din țara noastră sau persoanelor din serviciul cultelor, fără a mai anunța pe beneficiari”, precizând totodată că va fi înștiințată „în prealabil pentru orice eventuale aprobări și numai în acest caz urmează să se poată plăti donațiile respective”⁷⁷.

Potrivit unui document din 15 august 1979, semnat de Ion Roșianu, președintele Departamentului Cultelor, și viceprim-ministrul Paul Niculescu-Mizil, Departamentul trebuia de acum să analizeze în Biroul Executiv orice cerere privind primirea de donații în valută de către culte și să stabilească oportunitatea acceptării „în funcție de destinație și necesități reale”⁷⁸. Contravaloarea în lei a sumelor primite trebuia depusă în contul unităților beneficiare, urmând a fi utilizată numai cu aprobarea Departamentului⁷⁹.

Pe linia îngreunării procedurilor s-a înscris și hotărârea CC al PCR nr. H/3 462 din 1979, conform căreia, atunci când se ofereau ajutoare în valută din străinătate, Departamentul avea obligația să solicite și aprobarea Consiliului de Miniștri pentru acceptarea acestora⁸⁰.

La data de 29 septembrie 1979, conducerea Departamentului Securității Statului a ordonat verificarea tuturor beneficiarilor din România, cu scopul identificării și supravegherii „persoanelor suspectate că se ocupă cu culegerea de informații” sau cu activități „mistico-religioase și naționaliste”⁸¹.

Deși ne-am fi așteptat ca, în urma acestui complex de măsuri luate de instituțiile comuniste, să se ajungă la sistarea afluxului de ajutoare externe, un raport din

⁷⁵ *Idem*, dosar 8853, vol. 20, f. 32.

⁷⁶ ANIC, fond MCA, dosar 211 / 1969–1978, f. 12.

⁷⁷ *Ibidem*.

⁷⁸ ACNSAS, fond Documentar, dosar 174, vol. 5, f. 6.

⁷⁹ *Ibidem*.

⁸⁰ *Idem*, vol. 6, ff. 38v, 40.

⁸¹ *Idem*, dosar 8853, vol. 20, f. 33.

6 iulie 1982, semnat de generalul-maior Bordea Aron, șeful Direcției I, și colonelul Alexandru Ștefan, șeful UM 0625/CP (Direcția a III-a Contraspionaj), dovedește faptul că între 1979–1982 nu se făcuseră mari progrese în acest sens. În documentul menționat, șefii celor două structuri laudau factorii de decizie din Departamentul Cultelor care dovediseră că au înțeles „implicațiile politice ale acțiunilor întreprinse din exterior”⁸². Conducerea instituției prezentase informări Consiliului de Miniștri și luase măsuri pentru diminuarea ajutoarelor, un exemplu concludent fiind acela că sumele destinate personalului bisericesc nu mai puteau fi ridicate și utilizate fără avizul Departamentului⁸³. Spre deosebire de Departamentul Cultelor, conducerea ICE „Comturist” manifesta o atitudine refractară față de presiunile Securității, susținând că „are plan pentru aducerea de valută în țară și nu o interesează instituțiile ori persoanele cărora îi este destinată”⁸⁴.

Dacă la nivelul întreprinderilor de comerț exterior ajutoarele externe erau privite cu pragmatism, fiind luate în calcul, cu precădere, beneficiile obținute de instituția care derula efectiv contractele și de economia românească în ansamblul său, conducerea Departamentului Securității Statului și a direcțiilor sale centrale părea a fi preocupată strict de posibilele daune pe care le-ar fi putut provoca ele bazelor ideologice ale regimului comunist și securității acestuia.

La sfârșitul anului 1987, Securitatea a reușit în sfârșit să-și impună punctul de vedere asupra factorilor decidenți din Partid și din guvern. Drept urmare, Administrației Portului Liber Sulina și ICE „Romtrans” li s-a interzis să se mai implice în trimiterea de pachete pentru persoanele din mediul religios începând cu 24 decembrie 1987. Singura care își putea continua activitatea era ICE „Comturist”. Dispensa era numai provizorie, intenția fiind aceea ca, treptat, și ICE „Comturist” să renunțe la colaborarea cu firmele străine care intermediuau trimiterea ajutoarelor oferite de organizațiile religioase⁸⁵.

Măsurile adoptate în decembrie 1987 au creat, însă, o situație dezastruoasă la întreprinderile de comerț exterior din România, care nu au găsit alternative la contractele derulate cu organizațiile caritabile din Occident și s-au văzut nevoite să reducă drastic salariile angajaților⁸⁶.

Este motivul pentru care, în 1989, viceprim-miniștrii Ștefan Andrei și Lina Ciobanu au aprobat reluarea colaborării cu firmele „All Meridian” din Israel (de la începutul anului, pentru un volum de circa 500 000 dolari), „MT International” din SUA (din luna iulie, pentru un volum de circa 1 500 000 dolari) și cu „Christina Papp” din RFG (din august, pentru un volum de 100 000 dolari)⁸⁷. Discuții de principiu s-au purtat și cu firma „Palatinus” din Elveția, care era de acord să-și reia

⁸² *Idem*, dosar 69, vol. 64, ff. 59–60.

⁸³ *Ibidem*.

⁸⁴ *Ibidem*.

⁸⁵ *Idem*, dosar 8853, vol. 20, ff. 211, 284.

⁸⁶ *Ibidem*, vol. 22, f. 5.

⁸⁷ *Ibidem*.

activitatea și să deruleze afaceri de 2–3 milioane de dolari anual, cu condiția onorării comenzilor restante din perioada 1983–1987 sau mai vechi⁸⁸.

Pentru descurajarea metodelor alternative de trimitere a ajutoarelor, în iulie 1988 s-au propus o serie de măsuri de o duritate extremă, care forțau limitele legale interne și internaționale. Astfel, organele de frontieră trebuiau să taxeze la valoarea maximală produsele alimentare și industriale care depășeau necesarul consumului propriu, să interzică intrarea în țară a străinilor care nu dispuneau de valută pentru achitarea taxelor vamale și să confiște bunurile ascunse în mijloacele de transport ale acestora. Totodată, cei care cumpărau cantități mari de produse de la „Comturist” sau „Comred” urmau a fi semnați Direcției pentru Pașapoarte de serviciile teritoriale de contraspionaj pentru ca la ieșirea din țară să li se rețină facturile eliberate de magazinele românești⁸⁹.

Organele de miliție aveau ordin să-i cerceteze pe străinii și românii care se ocupau de distribuirea ajutoarelor sub acuzația de „speculă cu produse agro-industriale” și să-i sancționeze pe autohtonii care foloseau bonurile de benzină procurate în valută prin asimilarea faptelor respective cu infracțiunile prevăzute în Decretul nr. 120 din 14 iunie 1960 privind mijloacele de plată străine⁹⁰.

Pentru limitarea ajutoarelor sub formă de pachete se avea în vedere refuzarea introducerii în circuitul coletăriei române – din considerente „sanitare” și „antiepidemice” – a celor care conțineau alimente sau medicamente și nu aveau viză din partea forurilor de specialitate⁹¹.

De asemenea, din dorința de a îngreși acordarea de ajutoare în valută se propunea ca vânzarea produselor industriale către beneficiarii români să se facă la valoarea nominală a acestora pe piața internă, prin utilizarea sumelor rezultate din schimbul valutar la cursul zilei (care era puternic supraevaluat)⁹².

CONCLUZII

Regimul comunist a privit întotdeauna cu circumspecție relațiile cetățenilor români cu străinătatea, lucru deloc surprinzător, având în vedere că specificul său totalitar îl determina să considere o amenințare directă orice aspect pe care nu îl putea controla pe deplin. Suspiciunile creșteau atunci când cetățenii români și

⁸⁸ *Ibidem*.

⁸⁹ *Idem*, dosar 174, vol. 6, f. 54.

⁹⁰ Cu valuta primită preoții cumpărau autoturisme, seturi de motoare, aparatură electronică, sobe de încălzit și alte mărfuri pe care le vindeau apoi unor cetățeni români ce nu dispuneau de mijloacele necesare achiziționării lor din *Shop*-uri. Cu banii obținuți se executau reparații și construcții în parohii, în cazuri cu totul izolate ei fiind folosiți și în interes personal. Evident, aceste acțiuni nu erau lipsite de riscuri, o dovadă în acest sens fiind cazul preotului Dumitru Adămuț din Adjudei (jud. Neamț) condamnat în 1981 la 6 luni închisoare pe motivul săvârșirii infracțiunii de speculă, prevăzută și pedepsită de art. 295 lit. a din Codul Penal. *Idem*, fond Informativ, dosar 210 558, vol. 1, ff. 4, 16, 19v, 339, 340, 355.

⁹¹ *Idem*, fond Documentar, dosar 174, ff. 83, 86.

⁹² *Ibidem*.

străinii aveau elemente comune, precum naționalitatea sau religia, apreciate drept lianți mai puternici decât simpla apartenență la marea „familie comunistă”.

În aceste condiții, încă de la instaurarea sa, în a doua jumătate a anilor '40, statul comunist a căutat să stopeze sau măcar să limiteze ajutorarea cetățenilor români de către organizațiile caritabile sau de către persoane particulare din Occident.

Dezastrele naturale care s-au abătut asupra României în 1970, 1975 și 1977 au obligat puterea de la București să manifeste, pentru o scurtă perioadă, mai multă înțelegere față de fenomenul ajutoarelor, în scopul obținerii valutei necesare refacerii țării.

Având convingerea că organizațiile caritabile și firmele de curierat din Occident sunt înșesate de angajați ai serviciilor de spionaj și că fenomenul ajutorării nu este altceva decât o abilă tentativă de subminare a sa, regimul comunist a decis însă că beneficiile financiare sunt mai puțin importante decât prejudiciile de imagine de pe plan extern sau încurajarea disidenților interni și s-a străduit să ia măsuri pentru anihilarea lui.

Cu toate acestea, până spre sfârșitul anilor '80, ajutoarele au continuat să ajungă la destinatari, în pofida atitudinii refractare a unor membri ai guvernului, a lucrătorilor Securității sau ai Departamentului Cultelor, datorită scăpărilor legislației românești (speculate inteligent de membrii organizațiilor caritabile străine), intereselor divergente ale instituțiilor comuniste, lipsei unui dialog și a unei colaborări eficiente între acestea și, nu în ultimul rând, corupției diverșilor oficiali români implicați în acest proces.

BIBLIOGRAFIE

Surse primare:

1. Arhiva Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității (ACNSAS), fond Biblioteca, 4 044 (Lt. col. Dumitru Șican, *Lupta organelor Securității Statului împotriva activității de subminare desfășurată de elementele antipopulare din rândul cultelor*)
2. ACNSAS, fond Documentar, dosar 69, vol. 1, 2, 24, 25, 64, 87, 90.
3. ACNSAS, fond Documentar, dosar 174, vol. 5, 6.
4. ACNSAS, fond Documentar, dosar 8 853, vol. 20.
5. ACNSAS, fond Documentar, dosar 8 879.
6. ACNSAS, fond Informativ, dosar 210 558, vol. 1.
7. Arhivele Naționale Istorice Centrale (ANIC), fond Ministerul Cultelor și Artelor (MCA), dosar 88 / 1965.
8. ANIC, fond MCA, dosar 50 / 1964.
9. ANIC, fond MCA, dosar 211 / 1969–1978.
10. Monitorul Oficial, Partea I, nr. 185 din 12.08.1946, pp. 8 668–8 673.
11. Monitorul Oficial, Partea I, nr. 186 din 15.08.1947, pp. 7 304–7 306.
12. Monitorul Oficial, Partea I, nr. 178 din 4.08.1948, pp. 6 392–6 396.

Publicații:

1. Bodeanu D. (ed.) (2012). *Neoprotestanții din Transilvania în timpul regimului comunist. Studiu de caz: Bapțiștii din județul Cluj. Mărturii și documente*, vol. II. Cluj-Napoca: Argonaut.

2. Bodeanu, D. (2018). *O raza de speranță în întuneric. Ajutoarele primite din străinătate de cultele religioase din România în anii '70-'80*. Târgoviște, Cetatea de Scaun. ISBN: 978-606-537-414-0.
3. Lazăr, N, Benjamin, L. (eds.) (2017). *American Jewish Joint Distribution Committee în România (1916–2016). Documente*. București: Hasefer. ISBN: 978-973-630-376-0.
4. Țugui, R., Țigmeanu, D. (2010). *Asistența socială în Biserică. Evaluări și cercetări în cadrul programelor sociale ale Bisericii Ortodoxe Române*. Iași: Doxologia.

Surse web:

<http://www.lex.ro/Decretul-210-1960-314.aspx>

http://www.iicr.ro/index.html?lang=ro§ion=arhiva_biblioteca/acte_normative_nepublicate/acte_normative_2 (accesat la 22.08.2015)

<https://infocultural.eu/activitati-filantropice-si-misionare-ale-asociatilor-straine-in-bisericile-crestine-din-romania-sub-supravegherea-securitatii/>

